

ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების ფარგლები

აბსტრაქტი

დემოკრატიულ საზოგადოებაში ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა გამართლებული შეიძლება იყოს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, რასაც უნდა ახლდეს ადეკვატური პროცედურული გარანტიები და დაცული უნდა იქნეს მთელი რიგი წინაპირობები.

ნაშრომი მიმოიხილავს გამოხატვის თავისუფლების საკვანძო და ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალთან შესაბამის ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების ფარგლებს მისი შინაარსის, გამოხატვის ფორმის, მიზნის, საქმის წინაპირობებისა და ერთიანი კონტექსტის გათვალისწინებით. ყურადღება გამახვილებულია ქართულ სამართალში არსებულ გამოწვევებზე, უმთავრესად კი ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევის საფუძვლად გამოყენებული კანონის ხარისხობრივი მოთხოვნების, სამოსამართლო სამართლისა და სათანადო პროცესუალური გარანტიების ნაკლოვანებაზე.

დასკვნაში მოცემულია საქართველოში ეფექტური საადვოკატო საქმიანობის უზრუნველსაყოფად გასატარებელი ღონისძიებები მართლმსაჯულების განხორციელებაში ადვოკატის როლის დაკნინებისა და საზოგადოებაში მისდამი ნდობის შემცირების მომეტებული რისკების ფონზე.

I. შესავალი

დემოკრატია, ევროპული კონვენციით¹ განმტკიცებული სუბსიდიარობისა და საერთო პასუხისმგებლობის პრინციპებთან ერთად, თანამედროვე ევროპული საზოგადოებრივი წესრიგის ფუნდამენტური საფუძველია.²

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის დოქტორანტი, კიოლნის უნივერსიტეტის ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის აკადემიის მოწვეული მკვლევარი, სამართლის მაგისტრი (LL.M. zu Köln) [j.gvidiani@sabauni.edu.ge]

¹ ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია (შემდგომში: ევროპული კონვენცია). 1950.

² Judgment of the European Court of Human Rights N53600/20 “Verein Klimaseniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland”, 9 April 2024. პარაგრაფი 411.

დემოკრატიულ სახელმწიფოში კი სიტყვის თავისუფლებას ფუნდამენტური როლი აკისრია ადამიანის სხვა არაერთი უფლების სრულყოფილი რეალიზებისათვის. ამავდროულად, ის ცალკეული ინდივიდებისა თუ საზოგადოების პროგრესის განმსაზღვრელი ინდიკატორი და მოტივატორია.³

კონტინენტურ ევროპაში გამოხატვის თავისუფლების თანამედროვე გაგების სამართლებრივმა პირმშომ ჯერ კიდევ საფრანგეთის რევოლუციის უმთავრეს მონაპოვარში – ადამიანისა და მოქალაქის უფლებათა დეკლარაციაში ჰპოვა ასახვა,⁴ რაც რამდენიმე საუკუნის წინ სიტყვის თავისუფლების ფასდაუდებელი მნიშვნელობის სათანადო გააზრების უტყუარი გამოვლინებაა. ნიშანდობლივია, რომ საქართველოში, 1921 წლის კონსტიტუციით, უკვე გარანტირებული იყო სიტყვისა და აზრის როგორც გამოხატვის, ასევე მისი გავრცელების უფლება და, შეიძლება თამამად ითქვას, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია, უფლებების მოწესრიგებისა და სხვა მახასიათებლების გათვალისწინებით, არ ჩამოუვარდებოდა თავისი თანამედროვეობის კონსტიტუციებს, არსებითად ეთანადებოდა ევროპულ სამართლებრივ ევოლუციასა და კონსტიტუციურ სტანდარტს.⁵

დემოკრატიულ სახელმწიფოში გამოხატვის თავისუფლება საზოგადოების პროგრესის განმსაზღვრელი ინდიკატორი,⁶ მოტივატორი,⁷ ინდივიდუალურობის მკაფიო გამოხატულება და სრულყოფილებისკენ პროგრესირებადი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი უფლებაა.⁸ აზრის გამოხატვის უფლების რეალიზება ხელს უწყობს პლურალიზმს, საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვან საკითხებზე საჯარო და ინფორმირებულ მსჯელობას, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ინდივიდების ჩართულობას, სადაც უზრუნველყოფილია აზრის თავისუფლად გამოხატვა ყველას, მათ შორის, ადვოკატის მიერ,⁹

³ Judgment of the European Court of Human Rights N56925/08 “Bédat v. Switzerland”, 29 March 2016. პარაგრაფი 48.

⁴ მუხლი 11, ადამიანისა და მოქალაქის უფლებათა დეკლარაცია, საფრანგეთის ეროვნული წარმომადგენლობითი ასამბლეა, 26 აგვისტო. 1789.

⁵ ბესიკ ლოლაძე და ანა ფირცხალაშვილი, ძირითადი უფლებები კომენტარი (საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის გამომცემლობა 2023) 12-13; მუხლი 32, საქართველოს კონსტიტუცია, 21 თებერვალი. 1921.

⁶ იხ. სქოლიო 3 supra, პარაგრაფი 48.

⁷ ჯამლათ გვიდიანი, „აზრის გამოხატვის საკონსტიტუციოსამართლებრივი სტანდარტი: ქართული და ევროპული პერსპექტივა“ წიგნში დიმიტრი გეგენავა (რედ.), გიორგი კვერენჩილაძე 50 (სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა 2022) 96-97.

⁸ ibid, 99.

⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N51000/11 „რადობულაჯი ხორვატიის წინააღმდეგ“, 2016 წლის 28 ივნისი. პარაგრაფი 51; თამარ ავალიანი, „გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სასამართლოს ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის დასაცავად: ქართული მოდელის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სტანდარტებთან“ წიგნში კონსტანტინე კორკელია (რედ.), ადამიანის უფლებათა დაცვა, პანდემია და სამართლის უზენაესობა (სტატიათა კრებული) (გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისი 2021) 61; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/1/468 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2012 წლის 11 აპრილი. პარაგრაფი II-26.

მიუხედავად პირის მოქალაქეობრივი კუთვნილებისა თუ რაიმე სხვა ნიშნისა¹⁰. ამავდროულად, განსახვავებული სტანდარტით მოქმედება გამართლებულია საჯარო დაწესებულების წარმომადგენლებთან მიმართებით,¹¹ ვინაიდან მათი ურთიერთობა სახელმწიფოსთან სპეციფიკურია და, ზოგად პასუხისმგებლობასთან ერთად, საჯარო სამსახურის ავტორიტეტის დაცვაც მოეთხოვებათ.¹²

გამოხატვის თავისუფლება იცავს ადვოკატის სიტყვის თავისუფლებას პროფესიულ საქმიანობაში,¹³ მათ შორის, ღირებულებით განსჯით გარშემომყოფებზე იძულებისაგან თავისუფალი, ინტელექტუალური ზემოქმედების მოხდენისა და საერთო აზრის ფორმირების განზრახვას.¹⁴ პოზიტიურად თუ ინდიფერენტულად შეფასებული ინფორმაციის გარდა, დაცულია საზოგადოებისათვის შოკისმომგვრელი, შემანუხეხელი და, რიგ შემთხვევაში, შეურაცხმყოფელი გამოხატვაც და ამდაგვარი ხასიათი მას ღირებულებით წონას არ უკარგავს.¹⁵

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია მართლმსაჯულების განხორციელებაში ადვოკატის როლისა და დემოკრატიულ საზოგადოებაში გამოხატვის თავისუფლების ხარისხის მნიშვნელობის ხაზგასმის ფონზე, უფლებაში ჩარევის გამართლების წინაპირობების მიმოხილვა, ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების სარგებლობისას ქართულ სამართალში არსებული გამოწვევების იდენტიფიცირება, მათი გადაჭრის სავარაუდო გზების დასახვა და საკითხის აქტუალიზება პროფესიულ წრეებში.

II. ადვოკატის როლი მართლმსაჯულების განხორციელებაში

ადვოკატის მიერ სამართლის უზენაესობისა და მართლმსაჯულების სამართლიანად განხორციელება, ადვოკატის თავისუფლება, დამოუკიდებლობა, პროფესიული ფუნქციების როგორც კომპეტენტურად,¹⁶ ასევე კეთილსინდისიერად შესრულების ვალდებულება,¹⁷ წარმოადგენს საადვოკატო საქმიანობის ფუძემდებლურ პრინციპებს.¹⁸

¹⁰ Autorenkollektiv, Hans Hofmann und Hans-Günter Henneke (Hrsg.), Grundgesetz Kommentar zum Grundgesetz (CarlHeymannsVerlag 2022) Art.5, Rn.11.

¹¹ Rolf Schmidt, Grundrechte-sowie Grundzüge der Verfassungsbeschwerde (16. Auflage, Grasberg bei Bremen 2014) 184.

¹² Autorenkollektiv, supra სქოლიო 10, Rn.11.

¹³ Judgment of the European Court of Human Rights N29369/10 “Morice v. France”, 23 April 2015. პარაგრაფი 134.

¹⁴ BVerfG Urteil vom 15. Januar 1958, 1 BvR 400/51 -, Rn. 36.

¹⁵ Barbara Rox, Schutz religiöser Gefühle im freiheitlichen Verfassungsstaat? (Mohr Siebeck 2012) 281.

¹⁶ მუხლი 3, პუნქტი „გ“, საქართველოს კანონი „ადვოკატთა შესახებ“. 20 ივნისი, 2001. სსმ, 22, 06.07.2001.

¹⁷ ibid, მუხლი 5, პუნქტი „ა“.

¹⁸ ibid, მუხლი 3, პუნქტები „ბ“, „დ“, „ე“, „ზ“ და „თ“.

საადვოკატო საქმიანობა ემსახურება სამართლიანობის დამკვიდრებისა და ადამიანის უფლებების დაცვის საჯარო მიზანს, რაც, უპირატესად, კანონის უზენაესობის პრინციპის პრაქტიკულ იმპლემენტაციას გულისხმობს.¹⁹ აღნიშნულ პროცესში ადვოკატს საჯარო სამართლებრივი წესრიგის დამცველის მნიშვნელოვანი როლი აკისრია, ვინაიდან შეუძლია გადამწყვეტი წვლილი შეიტანოს ხარისხიანი მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესსა და სისტემისადმი ნდობის ჩამოყალიბებაში.²⁰ მართლმსაჯულებისადმი ნდობის ფორმირება პირდაპირ დამოკიდებულია ადვოკატის ეფექტური წარმომადგენლობის განხორციელების შესაძლებლობისადმი ნდობის არსებობაზე,²¹ ვინაიდან ადვოკატი, ფაქტობრივად, შუამავალია საზოგადოებასა და სასამართლოს შორის.²²

სამართლიანი მართლმსაჯულებისთვის უაღრესად მნიშვნელოვანია ადვოკატის თავისუფლების ხარისხი,²³ ამიტომ, სახელმწიფო ვალდებულია ადვოკატის გამოხატვის შეზღუდვისას ბალანსირებულად იმოქმედოს და შექმნას სამართლებრივი გარემო, სადაც ადვოკატი დაცული იქნება გამოხატვის არაპროპორციული შეზღუდვის, შეუსაბამო სანქციებისა და დევნისაგან.²⁴ ყოველივე აღნიშნული ცალსახად ადასტურებს, რომ მართლმსაჯულების ერთიანი ჯაჭვის სამართლიანად და სრულყოფილად რეალიზებაში, ადვოკატს და, შესაბამისად, მის სიტყვის თუ აზრის თავისუფლებას, საკვანძო ადგილი უკავია.

III. ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლება

ადვოკატის თავისუფლების ხარისხი დემოკრატიულ და სამართლებრივ სახელმწიფოში მართლმსაჯულების მაღალი სტანდარტის განმაპირობებელი და სანდოობის ერთ-ერთი ინდიკატორია.²⁵ ადვოკატს უფლება აქვს კლიენტის ინტერესების დასაცავად გამოიყენოს ყველა საშუალება, რომელიც აკრძალული არ არის კანონით ან პროფესიული ეთიკის ნორმებით.²⁶

¹⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/5/323 „საქართველოს მოქალაქეები გიორგი ვაჭარაძე, არტურ კაზაროვი, ლევან ჩხეიძე, გიორგი ბერიშვილი, შორენა ოსკოპელი და ნინო არჩვაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2005 წლის 30 ნოემბერი. პარაგრაფი II-2.

²⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/6/1424,1490 „ლაშა ჯანიბეგაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2022 წლის 04 ნოემბერი. პარაგრაფი II-19.

²¹ იხ. სქოლიო 13 supra, პარაგრაფი 132.

²² Judgment of the European Court of Human Rights N31611/96 “Nikula v. Finland”, 21 March 2002. პარაგრაფი 45.

²³ Judgment of the European Court of Human Rights N8932/05 “Siatkowska v. Poland”, 22 March 2007. პარაგრაფი 111.

²⁴ შეად. *ibid*, პარაგრაფი 112. სამართლებრივი აქტები და რეგულაციები ადვოკატის პროფესიის შესახებ, Council of Europe / GBA 107 <<https://rm.coe.int/-/1680788226>> [19.04.2024].

²⁵ იხ. სქოლიო 20 supra, პარაგრაფი II-30.

²⁶ იხ. სქოლიო 16 supra, მუხლი 6, პუნქტი 1.

ზოგადად, გამობატვის თავისუფლება ხელს უწყობს საზოგადოების სიბლევებისადმი გახსნილობას და აძლიერებს შემეცნებითობის უნარს, მისით დაცულია ყველა სახის აზრი და მოიცავს დისკუსიის, განსჯისა და იდეური პოლემიკის პროცესს,²⁷ მათ შორის, განზრახვის გარეშე არაჭეშმარიტი ინფორმაციის გაჟღერებასაც კი.²⁸ საპირისპირო მოსაზრებებზე მსჯელობა პოზიტიურად აისახება გამობატვის უფლების არსზე და მნიშვნელოვნად განაპირობებს ობიექტური ჭეშმარიტების ფორმირების პროცესს.²⁹

ადვოკატის გამობატვის თავისუფლება ვრცელდება არა მხოლოდ გაჟღერებული განცხადების შინაარსზე, არამედ გადმოცემის ფორმაზეც და მოიცავს კლიენტის უფლებების ზედმიწევნით დაცვის ვალდებულებას, მათ შორის, სასამართლოს კრიტიკის მეშვეობით. დაცვის სფეროში არ ექცევა გამობატვა, რომლის ერთადერთი მიზანი სასამართლოს შეურაცხყოფაა.³⁰ გამობატვის თავისუფლება მოიცავს, ასევე, ამა თუ იმ მოვლენის თუნდაც სუბიექტურად აღქმისა და ემოციურად წარმოჩენის უფლებას, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ კი ის წარმოადგენს ერთგვარ პასუხს ანალოგიურ ემოციურ თავდასხმაზე ან/და უსამართლობაზე. გამობატვის ობიექტური შინაარსისა და მიზნის დადგენისთვის, შეფასება უნდა განხორციელდეს საქმის საერთო კონტექსტისა და ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით,³¹ განსაკუთრებით კი სისხლის სამართლებრივი სასჯელის დაკისრების შემთხვევაში.³²

ადვოკატი უფლებამოსილია გააკეთოს უარყოფითი საჯარო განცხადებები მართლმსაჯულების განხორციელებაში მონაწილე პირების თაობაზე,³³ ასევე, გააკრიტიკოს სასამართლო და მართლმსაჯულების ფუნქციონირება.³⁴ კრიტიკის დასაშვებობის ზღვარი ადვოკატის ქცევის ზოგად ნორმებს, ევროპის ადვოკატთა ასოციაციებსა და სამართლის საბჭოს დადგენილი პრინციპების დაცვაზე გადის.³⁵

სასამართლო სისტემასა და სამართალწარმოების ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული კრიტიკისას, მისი მწვავე ხასიათისა თუ პოტენციური

²⁷ Michael Lotharund Martin Morlok, Grundrechte (4. Auflage, NomosLehrbuch 2014) Rn.133, 205-210.

²⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/6/561,568 „საქართველოს მოქალაქე იური ვაზაგაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2016 წლის 30 სექტემბერი. პარაგრაფი 52.

²⁹ *ibid*, პარაგრაფი II-51.

³⁰ Judgment of the European Court of Human Rights N40975/08 “Čeferin v. Slovenia”, 16 January 2018. პარაგრაფი 44; იხ. სქოლიო 9 *supra*, პარაგრაფი 61.

³¹ BVerfG, Beschluss vom 10 März 2016, 1 BvR 2844/13, Rn. 24. BVerfG Beschluss vom 10 Oktober 1995, 1 BvR 1476/91, Rn. 125.

³² *ibid*, Rn. 127.

³³ იხ. სქოლიო 22 *supra*, პარაგრაფი 46.

³⁴ იხ. სქოლიო 30 *supra*, პარაგრაფები 56, 58.

³⁵ იხ. სქოლიო 13 *supra*, პარაგრაფი 134.

სერიოზულობის მიუხედავად, ადვოკატი სიტყვის თავისუფლების დაცვის მაღალი სტანდარტით სარგებლობს,³⁶ სადაც სახელმწიფოს თავისუფალი მოქმედების არეალი ჩვეულებრივზე უფრო მცირეა.³⁷ მოსამართლე, როგორც სახელმწიფოს ფუნდამენტური ინსტიტუციის ნაწილი, ექვემდებარება რიგით მოქალაქეზე მეტ, თუმცა პოლიტიკოსებთან შედარებით ნაკლები ინტენსივობით პერსონალურ კრიტიკას.³⁸ ამავდროულად, აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების წარმომადგენლებთან შედარებით, საჭიროა მოსამართლე უფრო დაცული იყოს შეურაცხმყოფელი თავდასხმებისგან.³⁹

განსხვავებული მიდგომა გამართლებულია იმის მიხედვით, ადვოკატი გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობს უშუალოდ სასამართლოს დარბაზში, შენობაში თუ მის გარეთ. სასამართლო განხილვისას ადვოკატი ვალდებულია მთელი ძალებით და მწვავე კრიტიკით წარმოადგინოს კლიენტის პოზიციები, რაც უნდა მოითმინოს სახელმწიფოს წარმომადგენელმა პირადი ხასიათის შეურაცხყოფის გამორიცხვის გათვალისწინებით.⁴⁰ სასამართლოს წინაშე ადვოკატი სარგებლობს გამოხატვის თავისუფლების დაცვის მაღალი სტანდარტით და ასეთ დროს უფლების შეზღუდვამ შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს როგორც ადვოკატის, ასევე მარწმუნებლის ინტერესებზე, ამავდროულად, ეფექტური საქმიანობის უზრუნველსაყოფად, აუცილებელია პროცესში მონაწილე სახელმწიფო მოხელეები დაცული იქნენ და გათავისუფლდნენ გაუმართლებელი წნეხისგან.⁴¹

სასამართლოს კრიტიკის დასაშვებობის მიუხედავად, ის და მისი წევრები დაცული უნდა იქნენ სრულიად უსაფუძვლო, მიზანმიმართული, შეურაცხმყოფელი თავდასხმისგან, თუნდაც მკაცრი სასჯელის დაკისრების საშუალებით.⁴² აღნიშნულის საჭიროებას ამძაფრებს ის გარემოებაც, რომ მოსამართლეები მოქმედებენ დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში და კრიტიკაზე მათი პასუხის გაცემის შესაძლებლობა, სამოსამართლო საქმიანობიდან გამომდინარე, შეზღუდულია.⁴³

ადვოკატი უფლებამოსილია სასამართლოს დარბაზს მიღმაც გააკეთოს კომენტარი სამართალწარმოების პროცესზე და ხარვეზებზე, მიაწოდოს

³⁶ იხ. სქოლიო 13 supra, პარაგრაფი 125.

³⁷ იხ. სქოლიო 3 supra, პარაგრაფი 48 (ii).

³⁸ იხ. სქოლიო 9 supra, პარაგრაფი 59; სქოლიო 22 supra, პარაგრაფი 48.

³⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/4/1394 „ზვიად კუპრავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2023 წლის 27 ივლისი. პარაგრაფი II-9.

⁴⁰ იხ. სქოლიო 13 supra, პარაგრაფები 136-137.

⁴¹ შეად. იხ. სქოლიო 22 supra, პარაგრაფები 48-50.

⁴² Judgment of the European Court of Human Rights N68924/12 “Słomka v. Poland”, 6 December 2018. პარაგრაფი 64.

⁴³ იხ. სქოლიო 13 supra, პარაგრაფი 128.

ინფორმაცია საზოგადოებას ტელევიზიის, პრესის ან სხვა საშუალებით, რაც, გამოხატვასთან ერთად, უნდა შეფასდეს პრესის თავისუფლების ნაწილშიც. რაც უფრო მაღალია საზოგადოებაში ინტერესი განსახილველ საქმესთან ან საჯარო ინსტიტუტის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებით, მით მეტია ადვოკატის განცხადებების დაცვის დონე და ნაკლები – ხელისუფლების ჩარევის დისკრეციული ფარგლები. ამასთანავე, ადვოკატის განცხადება არ უნდა იყოს მხოლოდ პერსონალური თავდასხმა ან შეურაცხყოფა, ხოლო მძიმე ბრალდებები – ფაქტობრივ გარემოებებთან გონივრულ კავშირს მოკლებული.⁴⁴

სიტყვის თავისუფლების დაცულობით ვერ ისარგებლებს ადვოკატი, თუ გამოხატვა მიმართულია მხოლოდ პირის ცილისწამების, პერსონალური შეურაცხყოფის ან ღირსებაზე მიზანმიმართული თავდასხმისაკენ.⁴⁵ ინდივიდუალური შემთხვევა უნდა შეფასდეს საქმის ერთიან კონტექსტში, შეურაცხმყოფელი სიტყვის განყენებულად განმარტების გარეშე, რადგან მხოლოდ გადაჭარბებული ან შეურაცხმყოფელი კრიტიკა არ იძლევა გამოხატვის ცილისწამებად შეფასების ან/და ჩარევის გამართლების საკმარის საფუძველს.⁴⁶

შესაძლებელია ითქვას, რომ ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობა ყველაზე მეტი ინტენსიობით დაცვას საჭიროებს სასამართლოს წინაშე, ისევე, როგორც სასამართლოს მიღმა მაღალი საჯარო ინტერესის მქონე საკითხებზე კომენტირებისას, ხოლო ასეთი აუცილებლობა არ იკვეთება სასამართლოს შენობასა და მიმდებარე ტერიტორიაზე, ან/და შეზღუდულ პირთა წრეში, თუნდაც შეურაცხმყოფელი განცხადების გაკეთებისას, რადგან მას არსებითი ნეგატიური გავლენა ვერ ექნება ვერც სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და ვერც მართლმსაჯულების ეფექტურობაზე.

გამოხატვის თავისუფლებასთან ერთად, საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებულია „ადვოკატის უფლებების შეუფერხებელი განხორციელება“,⁴⁷ რომლის დაცულ სფეროში სახელმწიფოს მხრიდან გაუმართლებელი წინაპირობების დადგენით საადვოკატო საქმიანობაში ჩარევის დაუშვებლობა და პროფესიული საქმიანობის განხორციელებისა და ვალდებულებების შესრულების თავისუფალი შესაძლებლობა მოიაზრება.⁴⁸

⁴⁴ *ibid*, პარაგრაფები 125, 138, 139, 153.

⁴⁵ Bverf Gbeschluss vom 19 Mai 2020, 1 BvR 362/18, Rn. 14-16.

⁴⁶ *ibid*, Rn. 17.

⁴⁷ იხ. სქოლიო 7 *supra*, 99. მუხლი 31, პუნქტი 3, საქართველოს კონსტიტუცია. 24 აგვისტო, 1995. პარლამენტის უწყებანი, 31-33, 24.08.1995.

⁴⁸ იხ. სქოლიო 20 *supra*, პარაგრაფები II-29, 35.

IV. ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა და მისი ლეგიტიმური მიზნები

გამოხატვის თავისუფლება არ არის აბსოლუტური უფლება და მას თან ახლავს გარკვეული პასუხისმგებლობა და მოვალეობები, რაც გარკვეულ მორალურ ტვირთს აკისრებს მისით აღჭურვილ სუბიექტებს.⁴⁹ ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლება სასამართლოს შენობაში, მის გარეთ თუ საჯაროდ გაკეთებული განცხადების გამო შესაძლებელია დაექვემდებაროს პროპორციულ შეზღუდვას ლეგიტიმური მიზნის შესაბამისად.⁵⁰ სასამართლოს უპატივცემულობისათვის ადვოკატის დაჯარიმება, საადვოკატო საქმიანობის შეჩერება,⁵¹ კრიტიკული შეფასების ან შეურაცხყოფისთვის პირის რაიმე ფორმით დასჯა,⁵² უტოლდება გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევას.⁵³

გამოხატვის თავისუფლების განხორციელებას თან სდევს სხვათა კონსტიტუციური უფლებების დაცვის მოვალეობა, რომელიც, ადამიანის უფლებების ბოროტად გამოყენების აკრძალვასთან კომბინაციაში,⁵⁴ უფლების შეზღუდვის ლეგიტიმურ საფუძველს ქმნის.⁵⁵ აღნიშნულის გარდა, უშუალოდ ადვოკატის გამოხატვის შეზღუდვის მკაფიო ლეგიტიმური მიზანი სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფაც შეიძლება იყოს⁵⁶.

სასამართლოსადმი უპატივცემულობის გამოხატვის გამო ადვოკატის დაჯარიმება პროცესის ადეკვატური მსვლელობის უზრუნველყოფას, სამართალდარღვევის მყისიერ აღკვეთასა და პრევენციას, კონკრეტული ქმედებისთვის ინდივიდის დასჯას, სასამართლოს ავტორიტეტზე უსაფუძვლო და შეურაცხმყოფელი თავდასხმების თავიდან აცილებას ემსახურება.⁵⁷ ამასთანავე, სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის, მისდამი საზოგადოების ნდობის ჩამოყალიბებისა და შენარჩუნების, მართლმსაჯულების დაუბრკოლებლად და ჯეროვნად განხორციელების ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად,

⁴⁹ Canadar Arslan, Meinungs- und Kunstfreiheit gegen die Religionsfreiheit: wie viel Schutz für religiöse Empfindlichkeiten (Verlag Dr. Kovač 2015) 67-68; იხ. სქოლიო 9 supra, პარაგრაფი 58.

⁵⁰ Judgment of the European Court of Human Rights N31611/96 “Nikula v. Finland”, 21 March 2002. Dissenting Opinion of Judges Caflisch and Pastor Ridruejo. პარაგრაფი 3.

⁵¹ Judgment of the European Court of Human Rights N81024/12 “Bagirov v. Azerbaijan”, 25 June 2020. პარაგრაფი 52.

⁵² იხ. სქოლიო 31 supra, Rn. 109-110.

⁵³ იხ. სქოლიო 30 supra, პარაგრაფი 45.

⁵⁴ მუხლები 10 და 17, ევროპული კონვენცია. 1950.

⁵⁵ Rox, supra სქოლიო 15, 266.

⁵⁶ მუხლი 17, პუნქტი 5, საქართველოს კონსტიტუცია, 24 აგვისტო, 1995. პარლამენტის უწყებანი, 31-33, 24.08.1995.

⁵⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/2/558 „საქართველოს მოქალაქე ილია ჭანტურაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 27 თებერვალი. პარაგრაფები II-12-13, 23.

გამართლებულია სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებაც. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს საჭიროდ მიაჩნია სასამართლოს შენობაში მოსამართლისადმი მიმართული შეურაცხმყოფელი გამოხატვის სისხლის სამართლებრივი სანქციით შეზღუდვა, თუმცა გვერდს უვლის სასამართლოს შენობის მიღმა იმავე ქმედებისათვის სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების კონსტიტუციურობის საკითხის შეფასებას.⁵⁸

საქართველოს კანონმდებლობით, სასამართლოში წესრიგის დარღვევისათვის ადვოკატი შეიძლება დაექვემდებაროს დაჯარიმებას, სხდომის დარბაზიდან გაძევებას, უკიდურეს შემთხვევაში კი ნი დღე-ღამემდე ვადით პატიმრობას.⁵⁹ წინამდებარე სანქციები გამოყენებული შეიძლება იქნეს, თუ კი ადვოკატმა სასამართლო სხდომაზე დაარღვია წესრიგი, არ დაემორჩილა მოსამართლის განკარგულებას, გამოხატა უპატივცემულობა სასამართლოსადმი ან აშკარა ან/და უხეში უპატივცემულობა პროცესის მონაწილის ან სასამართლოს/მოსამართლისადმი, ასევე იმ შემთხვევაში, თუ მისი ქმედება მიმართულია პროცესის ჩაშლისაკენ.⁶⁰ ადვოკატის არასათანადო ქცევის შემთხვევაში მიღებული განჩინება დამატებით ეგზავნება ადვოკატთა ასოციაციას.⁶¹ სასამართლოს ისეთი უპატივცემულობა, რაც გამოიხატა სამართალწარმოების მონაწილის, მათ შორის მოსამართლის შეურაცხყოფით, სისხლისსამართლებრივად დასჯადია და ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას ორ წლამდე ვადით.⁶²

ნათელია, რომ საქართველოში ადვოკატის გამოხატვის შეზღუდვის და სანქციების გამართლებისთვის გამოხატვა უნდა შეფასდეს სასამართლოს უპატივცემულობად, უხეშ უპატივცემულობად ან/და შეურაცხყოფად, რასაც შესაძლებელია მოჰყვეს არცთუ მსუბუქი, მათ შორის თავისუფლების აღკვეთის სასჯელიც. შესაბამისად, ლეგიტიმურია კითხვა, სად გადის ზღვარი ამ ცნებათა შორის, შესაძლებელია კი ერთნაირად იქნეს ეს სანქციები გამოყენებული უშუალოდ პროცესის მიმდინარეობისას და მის მიღმა გამოვლენილი უპატივცემულობისას, როგორ უნდა მოხდეს ცნებათა ერთმანეთისგან მკაფიო გამიჯვნა, ამომწურავად ფორმულირება, სანქციათა გამოყენება ან ტერმინთა ბუნდოვანება ხომ არ იძლევა სახელმწიფო მოხელეთა თვითნებობის საფუძველს.

⁵⁸ იხ. სქოლიო 39 supra, პარაგრაფები II-20, II-30, II-36, II-49.

⁵⁹ მუხლი 212, საქართველოს კანონი „საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი“. 14 ნოემბერი, 1997. პარლამენტის უწყებანი, 47-48, 31/12/1997. შეად. მუხლი 366, საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“. 22 ივლისი, 1999. სსმ, 41 (48), 13.08.1999.

⁶⁰ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, supra სქოლიო 59, მუხლი 212, პუნქტები 3 და 7.

⁶¹ ibid, მუხლი 212, პუნქტი 4.

⁶² მუხლი 366, ნაწილი 2, საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“. 22 ივლისი, 1999. სსმ, 41 (48), 13.08.1999.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ არა სასამართლოს მოსმენისას, მაგრამ სასამართლოს შენობაში და შენობის გარეთ, თუნდაც სალანძღავი ლექსიკით გამოხატული შეურაცხმყოფელი პოზიცია, მართლმსაჯულების ეფექტურად განხორციელების ხარისხზე ზემოქმედების თვალსაზრისით, ერთმანეთის ანალოგიურია და ასეთი ზემოქმედების ხარისხი ვერ იქნება კრიტიკულად ნეგატიური, სისხლის სამართლის კანონმდებლობით გათვალისწინებული იდენტური მკაცრი სასჯელის გამოყენება სასამართლო განხილვისას და მის მიღმა გამოვლენილი უპატივცემულობისთვის ვერ იქნება თანაბომიერი.

V. გამოსატვის თავისუფლებით სარგებლობაში ჩარევის წინაპირობები

1. ზოგადი მოთხოვნები და საპროცესო გარანტიები ქართულ სინამდვილეში

ევროპული კონვენციის მიზნებისთვის ნებისმიერი ჩარევა ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლებაში ხელყოფს თავისუფლებას, თუ კი ჩარევის პირობები შესაბამისი კანონით არ არის განსაზღვრული ან არ ემსახურება ლეგიტიმურ მიზანს, ან/და არაა აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში, და ვერ საბუთდება „რელევანტური“ და „საკმარისი“ მიზეზებით.⁶³ ჩარევის გამართლებისთვის აუცილებელია გამოყენებული კანონი განიმარტოს კონსტიტუციის გონივრული ინტერპრეტაციის ფარგლებში, სადაც გასათვალისწინებელია უფლებაზე შეზღუდვის ზემოქმედების ხარისხი და გამოხატვის თავისუფლების არსის ღირებულებითი სტანდარტის შენარჩუნების აუცილებლობა.⁶⁴ მნიშვნელოვანია სამართლიანი ბალანსის დაცვა დაპირისპირებულ ინტერესთა შორის, სანქციის ოდენობისა და სიმკაცრის პროპორციულობა მისაღწევ ლეგიტიმურ მიზანთან მიმართებით,⁶⁵ ისევე, როგორც ჩარევის მიზეზების რელევანტურობისა და საკმარისობის მკაფიოდ ჩვენება.⁶⁶ უნდა შეფასდეს არა მხოლოდ სალანძღავი სიტყვები და შეურაცხმყოფელი ფრაზები, არამედ მათი კავშირი საქმის ფაქტობრივ გარემოებებთან და საქმის ერთიანი კონტექსტი.⁶⁷

ამავდროულად, მნიშვნელოვანია კანონის უზენაესობის ფუნდამენტური პრინციპის, სამართლიანი სასამართლოს უფლების უზრუნველყოფისა და ხელისუფლების თვითნებური ჩარევის შემაკავებელი, ადვოკატის დამცავი

⁶³ იხ. სქოლიო 22 supra, პარაგრაფები 31,47.

⁶⁴ იხ. სქოლიო 31 supra, Rn. 111-117.

⁶⁵ იხ. სქოლიო 30 supra, პარაგრაფები 47, 67.

⁶⁶ იხ. სქოლიო 9 supra, პარაგრაფი 57.

⁶⁷ ibid, პარაგრაფები 62-63.

საპროცესო გარანტიებიც,⁶⁸ რისი არარსებობაც ჩარევას აქცევს არალეგიტიმურად და აზიანებს მართლმსაჯულებისადმი ნდობის ჩამოყალიბების თუ შენარჩუნების პროცესს.

აღნიშნულ კონტექსტში, პრობლემურად გამოიყურება სამართლიანი სასამართლოს უზრუნველყოფის, სასამართლოს მიუკერძოებლობის ხარისხისა და გასაჩივრების ვადის გონივრულობა ქართულ სამართალში, რადგან მოსამართლის უპატივცემულობის გამო, სამოქალაქო კანონმდებლობის საფუძველზე ადვოკატს ჯარიმას აკისრებს იგივე მოსამართლე, რომელმაც უპატივცემულოდ იგრძნო თავი, თანაც, როგორც წესი, ადვოკატს თავის მართლებისთვის სიტყვის თქმის საშუალებაც არ ეძლევა.⁶⁹ ამასთანავე, არ არსებობს შესაბამისი განკარგულების გასაჩივრების კონკრეტული წესი, რის გამოც სასამართლო, კანონის ანალოგიაზე მითითებით, გასაჩივრების ვადად განსაზღვრავს 48 საათს,⁷⁰ რაც ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების მნიშვნელობისა და მართლმსაჯულების განხორციელებაში მისი როლის გათვალისწინებით, არაგონივრულად მოკლე პერიოდია კვალიფიციური საჩივრის მომზადებისთვის და არსებითად ჩამოუვარდება კერძო საჩივრის წარდგენისთვის დადგენილ 12-დღიან ვადასაც კი.⁷¹

2. კანონის ხარისხობრივი მოთხოვნა

ევროპული კონვენციის მიზნებისა და ტერმინის ავტონომიურობიდან გამომდინარე, ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების შესაზღუდად გამოყენებული კანონი უნდა აკმაყოფილებდეს ხარისხობრივ მოთხოვნას, რაც კანონის საზოგადოებისათვის ხელმისაწვდომობას, ასევე, ზემოქმედების დიაპაზონისა და შედეგების განჭვრეტადობას გულისხმობს.⁷² ნორმას ისეთი ცხადი ფორმულირება უნდა ჰქონდეს, რომ შესაძლებელი იყოს ქცევის რეგულირება და სავარაუდო შედეგების მკაფიო განსაზღვრა. ვინაიდან ნორმის ერთმნიშვნელოვნად ჩამოყალიბება პრაქტიკულად შეუძლებელია და, ამავდროულად, სასურველიც კი არის, რომ მას განსხვავებულ გარემოებებთან ადაპტირების უნარი გააჩნდეს,⁷³ გადამწყვეტია მისი გამოყენების პრაქტიკა და სასამართლოს განმარტება.⁷⁴

⁶⁸ იხ. სქოლიო 42 supra, პარაგრაფები 64-66, 70.

⁶⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განჩინება N2ბ/სპ-03-23, 2023 წლის 17 მარტი.

⁷⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება Nას-855-805-2015, 2016 წლის 4 აპრილი, 35.

⁷¹ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, supra სქოლიო 59, მუხლი 416.

⁷² Judgment of the European Court of Human Rights N17224/11 “Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina”, 27 June 2017. პარაგრაფი 68.

⁷³ ibid, 70.

⁷⁴ იხ. სქოლიო 51 supra, პარაგრაფი 54.

ნიშანდობლივია, რომ სასამართლოს უპატივცემულობისა და შეურაცხყოფისთვის სასჯელების დაწესების მიუხედავად, „სასამართლოს უპატივცემულობის“ ერთიან დეფინიციას საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს, ხოლო მისი ზოგადი ხასიათი იძლევა შესაძლებლობას, კონკრეტულ მოცემულობაში პირის თუნდაც სტრესული ან/და ემოციური მდგომარეობით გამოწვეული უნებლიე, არაადეკვატური ქცევა ან კლიენტის და პოზიციის დაცვის ტაქტიკა, სასამართლოს უპატივცემულობად იქნეს აღქმული.⁷⁵ ამასთანავე, შეურაცხყოფის ამომწურავი და უნიფიცირებული ცნების არარსებობის პირობებში მოსამართლის შეურაცხყოფის კრიმინალიზაცია, სახელმწიფოს სახელით მოქმედ პირებს უსაზღვრო ძალაუფლებას ანიჭებს და ქმნის თვითნებობისთვის ნოყიერ ნიადაგს, ხოლო ცალკეული უხამსი სიტყვების აკრძალვა ზრდის გამოხატვის თავისუფლების არსის გაუმართლებელი შეზღუდვის რისკებს.⁷⁶

სამოსამართლო სამართლის საფუძველზე შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ საქართველოში სასამართლოს უპატივცემულობად მიიჩნევა სასამართლო სხდომაზე არასაპატიო მიზეზით გამოუცხადებლობა,⁷⁷ სასამართლოში მოქმედი ქცევის წესების დარღვევა, ადვოკატთა არაეთიკური და პროცესის ჩაშლისკენ მიმართული ქცევა,⁷⁸ მოსამართლის, მხარის, დაზარალებულის, ექსპერტის, სპეციალისტის, მოწმისა და სამართალწარმოების სხვა მონაწილის⁷⁹ უცენზურო სიტყვებით ან/და არავერბალური გამოხატვის ფორმით შეურაცხყოფა,⁸⁰ პროცესზე ადვოკატებს შორის „ხმამაღალი შელაპარაკება-კამათიც“ კი.⁸¹

უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლოც, ფაქტობრივად, გვერდს უვლის „უპატივცემულობის“ ან/და „შეურაცხყოფის“ დეფინიციის ფორმულირებას და მისი განმარტების მცდელობისას იყენებს ზემოთ მოხმობილ ზოგად და არცთუ განჭვრეტად დამატებით ტერმინებს, რაც ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების ფარგლებს კიდევ უფრო ბუნდოვანს ხდის.

ქართული კანონმდებლობა და სამოსამართლო სამართალი არ იძლევა მკაფიო განმარტებას (უხეშ) უპატივცემულობასა და შეურაცხყოფასთან და-

⁷⁵ იხ. სქოლიო 57 supra, პარაგრაფი II-39.

⁷⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის – გიორგი კვერენჩილაძის განსხვავებული აზრი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 27 ივლისის N1/4/1394 გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით. პარაგრაფი III-26.

⁷⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება Nას-6-2023, 2023 წლის 4 მაისი.

⁷⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილება Nას-664-635-2016, 2017 წლის 2 მარტი. პარაგრაფი 245.

⁷⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება N1134აპ-22, 2023 წლის 25 იანვარი. პარაგრაფები 7, 10.

⁸⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინება N899აპ-23, 2023 წლის 1 ნოემბერი.

⁸¹ იხ. სქოლიო 69 supra.

კავშირებით, გაურკვევლობას ზრდის ფაქტობრივად იდენტური ქცევისთვის თავისუფლების აღკვეთის სანქციის გათვალისწინება როგორც სისხლის, ასევე სამოქალაქო კანონმდებლობით, სასჯელებს შორის რადიკალური სხვაობა,⁸² სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დაკისრება თუნდაც უხამსი სიტყვების გამოყენებისას წინარე და საქმის ფაქტობრივი გარემოებების მოკვლევის, შეფასებისა და ამდაგვარი შეუსაბამო გამოხატვის მიზეზების გარკვევის გარეშე.

სადავო არ არის, რომ, რაც მეტი ბუნდოვანი, განსაზღვრულობას მოკლებული ცნება ხდება ამა თუ იმ უფლებისა და, უპირატესად, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძველი, მით მეტია რისკი კონსტიტუციურ უფლებათა რეალიზების, დემოკრატიულ საზოგადოებაში ესოდენ საჭირო მსჯელობასა და თანამედროვე საზოგადოებისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი, დისკუსიას დაფუძნებული პროგრესის შეფერხებისთვის.

ცნებათა განუსაზღვრელობასა და მისით გამოწვეულ არასახარბიელო მდგომარეობას საქართველოში ხელს უწყობს სასამართლოს გადაწყვეტილებების ხელმისაწვდომობის დეფიციტი,⁸³ ისევე, როგორც, სულ მცირე, ზემდგომ ინსტანციებში, მწირი სამოსამართლო პრაქტიკა, რაც სასამართლოს მიმართ უპატივცემულობის გამო პირის დაჯარიმების ან/და სხდომის დაბაზიდან გაძევების შესახებ განკარგულების მხოლოდ 2014 წლიდან გასაჩივრების შესაძლებლობით უნდა იყოს განპირობებული.⁸⁴ ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, გაზრდილია სასამართლოს ვალდებულების ხარისხი, უზრუნველყოს გადაწყვეტილების დასაბუთების უფრო მაღალი სტანდარტი, რათა ცხადი გახდეს, ადვოკატის გამოხატვის ადგილის გათვალისწინებით, კონკრეტულად როგორი ქცევა, გამოხატვის ფორმა თუ შინაარსი შეიძლება ჩაითვალოს სასამართლოს უპატივცემულობად.⁸⁵

3. გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევის სოციალური აუცილებლობა

დემოკრატიულ საზოგადოებაში გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის აუცილებლობა აშკარაა, როცა ამის გადაუდებელი სოციალური საჭიროება არსებობს, ამ უკანასკნელის საბოლოო შეფასება კი სასამართლოს პრეროგატივაა დისკრეციული უფლებამოსილების გონივრული და კეთილსინდისიერი გამოყენების ფარგლებში.⁸⁶ მნიშვნელოვანია, დაცული იქნეს სამართლიანი ბალანსი დაპირისპირებულ ინტერესებს, თუნდაც სასამართლოს

⁸² იხ. სქოლიო 63 supra.

⁸³ <<https://courtwatch.ge/articles/judicial-acts>> [19.04.2024].

⁸⁴ იხ. სქოლიო 57 supra, პარაგრაფი III-1.

⁸⁵ იხ. სქოლიო 57 supra, პარაგრაფი II-40.

⁸⁶ იხ. სქოლიო 3 supra, პარაგრაფი 48 (ii).

ავტორიტეტის დაცვის აუცილებლობასა და ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების დაცვას შორის.⁸⁷ ჩარევის გამართლებისთვის საჭიროა სანქციონების გამომწვევი მიზეზები „რელევანტურად“ და „საკმარისად“ იქნეს მიჩნეული, ხოლო ფაქტობრივი გარემოებები – ადეკვატურად შეფასებული.⁸⁸

ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის წინაპირობები, განსაკუთრებით კი სასამართლო დარბაზში, ვინაობა უნდა იქნეს განმარტებული, ხოლო აუცილებლობა – დამაჯერებლად დასაბუთებული.⁸⁹ ხაზგასასმელია, რომ დემოკრატიულ საზოგადოებაში ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების ნებისმიერი შეზღუდვა, თუნდაც მსუბუქი სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებით⁹⁰, მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევაში მიიჩნევა აუცილებლად.⁹¹

4. კანონის „მსუსხავი ეფექტი“

გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვას უფლებით სარგებლობისას შესაძლებელია ჰქონდეს „მსუსხავი ეფექტი“ თვითცენზურის რისკების გათვალისწინებით.⁹² როცა პირს აქვს მისი მოსაზრების ძირითადი სათქმელის არასწორად გაგებისა და ამის გამო სახელმწიფოს მხრიდან სისხლის ან სამოქალაქო კანონმდებლობით პასუხისმგებლობის დაკისრების შიში, იქმნება ნოყიერი საფუძველი გამოხატვის თავისუფლების რეალიზების გაუმართლებელი შეზღუდვისათვის.⁹³ პასუხისმგებლობის დაკისრება შეურაცხყოფისთვის და მისი იმდაგვარი ფართო განმარტება, როგორც შეიძლება აუცილებელი არ იყოს დაცული სამართლებრივი სიკეთის უზრუნველყოფისათვის ან თავისუფალ სივრცეს არ ტოვებდეს გამოხატვისთვის, ეწინააღმდეგება თვით თავისუფლების კონსტიტუციურ სტანდარტს.⁹⁴

სასამართლო ხელისუფლების ავტორიტეტისა და რეპუტაციის უზრუნველყოფისათვის შეურაცხმყოფელი გამოხატვის სისხლის სამართლებრივი დასჯა, განსაკუთრებით ცნებათა ბუნდოვანების პირობებში, „მსუსხავი ეფექტის“ მატარებელია.⁹⁵ არც ფულადი სახის ჯარიმა ან მისი ზომიერი ხასიათი არ არის საკმარისი გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობაზე „მსუსხავი ეფექტისა“ და პოტენციური ნეგატიური ზეგავლენის რისკის უკუ-

⁸⁷ იხ. სქოლიო 30 supra, პარაგრაფი 47.

⁸⁸ ibid, 48.

⁸⁹ იხ. სქოლიო 3 supra, პარაგრაფი 48 (i).

⁹⁰ იხ. სქოლიო 22 supra, პარაგრაფი 55.

⁹¹ იხ. სქოლიო 13 supra, პარაგრაფი 135.

⁹² იხ. სქოლიო 76 supra, პარაგრაფი V-33.

⁹³ BverfG Beschlussvom 25. Oktober 2005, 1 BvR 1696/98, Rn. 33.

⁹⁴ იხ. სქოლიო 31 supra, Rn. 118.

⁹⁵ იხ. სქოლიო 76 supra, პარაგრაფი III-26.

საგდებად, განსაკუთრებით ადვოკატის შემთხვევაში, რომელსაც საკუთარი კლიენტების ეფექტურად დაცვა ევალება.⁹⁶ ამავდროულად, ადვოკატის სანქციონებას შესაძლოა თან სდევდეს დამატებითი გვერდითი ნეგატიური შედეგები, რაც ადვოკატის იმიჯის დაზიანებასა და საზოგადოებაში მისდამი ნდობის დაკარგვაში გამოიხატოს.⁹⁷

„სასამართლოს უპატივცემულობის“ გამო ადვოკატის სანქციონების დამდგენი ნორმის „მსუსხავი ეფექტი“ უარყოფითად მოქმედებს ადვოკატის მიერ პროცესზე აზრის თამამად გამოხატვის, პროტესტის დაფიქსირებისა და სხვა საპროცესო უფლება-მოვალეობების ეფექტურ რეალიზებაზე, იწვევს შეუსაბამო თავშეკავებასა და საადვოკატო საქმიანობის არაეფექტურობას, რითაც ირღვევა არა მარტო ადვოკატის გამოხატვის, არამედ დასაცავი პირის სამართლიანი სასამართლოს უფლებაც.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ხელისუფლებამ და მათ შორის სასამართლომ, უნდა გაითვალისწინოს ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების მზღუდავი ნორმის გავლენა უფლების სრულყოფილად რეალიზების ხარისხზე, რათა „მსუსხავი ეფექტის“ გამო საკანონმდებლო ნორმა არ გაცდეს გამიზნული მოწესრიგების არეალს და არ შეზღუდოს უფლება იმ მასშტაბით, რაც კანონმდებლის მიერ განზრახული არ ყოფილა,⁹⁸ რისი საშიშროებაც ქართული კანონმდებლობის არსებული მოწესრიგების პირობებში რეალურია.

VI. დასკვნა

მიმოხილული საკითხები ადასტურებს, რომ მართლმსაჯულების ერთიანი ჯაჭვის სამართლიანად და სრულყოფილად რეალიზებაში ადვოკატსა და სიტყვის თავისუფლებას საკვანძო ადგილი უკავია.

საჯარო ინტერესის მქონე საკითხებზე ნებისმიერ სივრცეში კომენტარების მსგავსად, მაღალი ინტენსიობით უნდა იყოს დაცული სასამართლოს დარბაზში ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობა, ისევე, როგორც პროცესში მონაწილე სხვა პირები – უსაფუძვლო და შეურაცხმყოფელი თავდასხმებისგან. აღნიშნულის საპირისპიროდ, ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევის სახელმწიფოს მიხედულების ფარგლები უფრო ფართოა სასამართლოს პროცესის მიღმა, თუმცა, მართლმსაჯულების ეფექტურად განხორციელებაზე სასამართლოს გარეთ კრიტიკული

⁹⁶ იხ. სქოლიო 13 supra, პარაგრაფი 127.

⁹⁷ ibid, 176.

⁹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/2/516,542 „საქართველოს მოქალაქეები – ალექსანდრე ბარამიძე, ლაშა ტულუში, ვახტანგ ხმალაძე და ვახტანგ მაისიაი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2013 წლის 23 მაისი. პარაგრაფი II-8.

გამოხატვის უარყოფითი ზემოქმედების ხარისხის გათვალისწინებით, ჩარევის ინტენსიობის საჭიროებაა მკაფიოდ შემცირებული.

საქართველოში ადვოკატის აზრის თუ სიტყვის გამოხატვის „სასამართლოს უპატივცემულობად“, „უხეშ უპატივცემულობად“ ან „შეურაცხყოფად“ შეფასებას, შესაძლებელია მოჰყვეს როგორც ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის დაკისრება, ასევე პატიმრობა, თუმცა განუჭვრეტელია აღნიშნული ცნებების დეფინიცია და მათ შორის მკაფიო მიჯნა. ცნებათა განსაზღვრულობის აუცილებლობაზე მეტყველებს ისიც, რომ „უხეში უპატივცემულობისას“ სამოქალაქო კანონმდებლობით გათვალისწინებულია 2 თვემდე ვადით პატიმრობა, ხოლო შეურაცხყოფით გამოხატული „სასამართლოს უპატივცემულობისას“ – 2 წლამდე თავისუფლების აღკვეთა სისხლის სამართლის კოდექსის საფუძველზე. გაურკვევლობას ზრდის სასჯელად თავისუფლების აღკვეთის გათვალისწინება როგორც სისხლის, ასევე სამოქალაქო კანონმდებლობით, ასევე ერთმანეთთან შეუსაბამო, რადიკალურად განსხვავებული სასჯელების ოდენობა ფაქტობრივად იდენტური ქმედებისთვის, ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის დაკისრება საქმის ერთიანი კონტექსტის მოკვლევის, შეფასებისა და შეუსაბამო გამოხატვის მიზეზების გარკვევის გარეშე.

ბუნდოვანების გამო საკანონმდებლო ნორმებს გააჩნია „მსუსხავი ეფექტი“ გამოხატვის თავისუფლებაზე, რაც უარყოფითად აისახება გამოხატვის თავისუფლების ხარისხზე, საპროცესო უფლებების ეფექტურ რეალიზებაზე, იწვევს შეუსაბამო თავშეკავებასა და საადვოკატო საქმიანობის არაეფექტურობას, რითაც ირღვევა არა მარტო ადვოკატის გამოხატვის, არამედ დასაცავი პირის სამართლიანი სასამართლოს უფლებაც.

სამოქალაქო კანონმდებლობის საფუძველზე ადვოკატის არასაპატიმრო სანქციონებისას გართულებულია სამართლიანი სასამართლოს უფლებრივი კომპონენტებით სარგებლობის საკითხიც, რადგან სასამართლო უპატივცემულობის გამო ადვოკატს სანქციას აკისრებს იგივე მოსამართლე, რომელმაც უპატივცემულოდ იგრძნო თავი, საკითხი არ განიხილება ძირითადი საქმისგან განცალკევებულად, ადვოკატს, ფაქტობრივად, არ ეძლევა სიტყვა განმარტებისათვის და არ გააჩნია მისაღებ გადაწყვეტილებაზე ეფექტურად ზემოქმედების ქმედითი ბერკეტები. ამავდროულად, სასამართლოს განკარგულების გასაჩივრების ვადად განისაზღვრება არაგონივრულად მცირე დრო – 48 საათი და ისიც მხოლოდ და მხოლოდ საპროცესო კანონმდებლობის ანალოგიის საფუძველზე.

ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, უნდა დაიხვეწოს საკანონმდებლო ბაზა და საადვოკატო საქმიანობის ფარგლებში ადვოკატის გამოხატვის თავისუფლების მზლუდავი ნორმები უნდა მოექცეს მხოლოდ საქართველოს

ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში, კანონმდებელი უნდა შეჯერდეს მხოლოდ ერთი ტერმინის – „სასამართლოს უპატივცემულობის“ გამოყენებაზე და ჩამოაყალიბოს შესაბამისი დეფინიცია, უარი უნდა თქვას დამატებითი, ბუნდოვანი და ერთმანეთის გადამფარავი ტერმინების გამოყენებაზე. უნდა გადაიხედოს სანქციის სახეები, მოექცეს ერთი ნორმის ფარგლებში და სასამართლოს უნდა მიეცეს ფართო დისკრეცია სასჯელის სიმკაცრის განსაზღვრის თვალსაზრისით.

პარალელურად, უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების დასაბუთების უფრო მაღალი სტანდარტი, სადაც მოსამართლეთა მხრიდან, კონსტიტუციის შესაბამისი და გონივრული განმარტების ფარგლებში, საქმე განხილული და გადაწყვეტილი უნდა იქნეს საპროცესო გარანტიების ზედმიწევნით დაცვით, არა მხოლოდ ცალკეული შეუსაბამო ლექსიკისა თუ სალანძღავი სიტყვების გამოყენების იდენტიფიცირებით, არამედ საქმის ერთიანი კონტექსტის შეფასებითა და ასეთი გამოხატვის ნეგატიური ზემოქმედების ხარისხის დადგენით მართლმსაჯულების ეფექტურად განხორციელებაზე. ყოველივე აღნიშნულით კი, განჭვრეტადი უნდა გახდეს, კონკრეტულად როგორი ქცევა, გამოხატვის ფორმა თუ შინაარსი შეიძლება ჩაითვალოს სასამართლოს უპატივცემულობად და როგორ უნდა შეირჩეს სანქციის სახე და ოდენობა.